

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

УДК 378.147:811.111

DOI: 10.25128/2415-3605.17.3. 5

ОКСАНА ПИСАРЧУК

pysarchukoksana04@gmail.com

кандидат педагогічних наук,

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

м.Тернопіль, вул. Максима Кривоноса, 2

МОДЕЛЮВАННЯ ОСВІТНЬО-РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ І ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури охарактеризовано зміст основного поняття дослідження «освітньо-розвивальне середовище». Конкретизовано основні вимоги принципів (інтегративності навчання і виховання, адаптивності та активності навчання, полікультурності, комунікативності) та функцій (освітня, розвивальна, виховна, емоційно-регульовальна, інформаційна, соціокультурна, стимульовальна, інтеграційна, адаптивна, комунікаційна, компенсаційна, координаційна) моделювання освітньо-розвивального середовища початкової школи. Виокремлено основні компоненти (просторово-предметний, соціально-комунікаційний, психолого-дидактичний компонент, пізнавально-мотиваційний) освітньо-розвивального середовища. Визначено дидактико-психологічні можливості освітньо-розвивального середовища в діяльності вчителя початкової школи. Змодельовано структуру і функції освітньо-розвивального середовища як чинника ефективності професійної діяльності вчителя початкової школи. Науково обґрунтовано моделі та різні технології створення освітнього середовища загальноосвітнього і вищого навчальних закладів. На основі змодельованої системи організації освітньо-розвивального середовища було розроблено комплекс практичних завдань з моделювання умов та особливостей формування освітньо-розвивального середовища.

Ключові слова: початкова школа, освітньо-розвивальне середовище, функції та принципи моделювання освітньо-розвивального середовища, компоненти освітньо-розвивального середовища початкової школи.

ОКСАНА ПИСАРЧУК

pysarchukoksana04@gmail.com

кандидат педагогических наук,

ТНПУ им. В. Гнатюка

г. Тернополь, ул. Максима Кривоноса, 2

МОДЕЛИРОВАНИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНО-РАЗВИВАЮЩЕЙ СРЕДЫ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ И ПРАКТИЧЕСКИЙ АСПЕКТЫ

На основе анализа психолого-педагогической литературы охарактеризовано содержание основного понятия исследования «образовательно-развивающая среда». Конкретизированы основные требования принципов (интегративности обучения и воспитания, адаптивности и активности обучения, поликультурности, коммуникативности) и функций (образовательная, развивающая, воспитательная, эмоционально-регулирующая, информационная, социокультурная, стимулирующая, интеграционная, адаптивная, коммуникационная, компенсационная, координационная) моделирование образовательно-развивального среды начальной школы. Выделены основные компоненты (пространственно-предметный, социально-коммуникационный, психолого-дидактический компонент,

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

познавательно-мотивационный) образовательно-развивающей среды. Определены дидактико-психологические возможности образовательно-развивающей среды в деятельности учителя начальной школы. На основе этого смоделировано структуру и функции образовательно-развивающей среды как фактора эффективности профессиональной деятельности учителя начальной школы. Научно обоснованные модели и различные аспекты создания образовательной среды общеобразовательного и высшего учебных заведений. На основе смоделированной системы организации образовательно-развивающей среды был разработан комплекс практических задач по моделированию условий и особенностей формирования образовательно-развивающей среды.

Ключевые слова: начальная школа, образовательно-развивающая среда, функции и принципы моделирования образовательно-развивающей среды, компоненты образовательно-развивающей среды начальной школы.

OKSANA PYSARCHUK

pysarchukoksana04@gmail.com
candidate of pedagogical sciences,
TNPУ them V. Hnatyuk
Ternopil, st. Maxim Krivonos, 2

MODELING OF THE EDUCATIONAL AND DEVELOPING ENVIRONMENT IN THE ACTIVITY OF ELEMENTARY SCHOOL TEACHER: THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS

The professional activity of the elementary school teacher is characterized by a rather high level of complexity, tension and intense interpersonal relations. The teacher organizes the educational process during which the pupils acquire the new knowledge, reproduce social experience, culture of social behavior, self-stimulation of social, mental and physical activity. They master the system of value orientation, acquire means of the knowledge of the world and become capable of communicating with other people. On the basis of the analysis of psychological and pedagogical literature the basic concept of research is defined as 'educational and developing environment'. The basic requirements of the principles and functions of the design of the educational and developing environment of elementary school have been specified. The basic components (space, social and communication, psychological and pedagogical component, cognitive and motivational) of the educational and developing environment are distinguished. There have been defined the didactic and psychological possibilities of the educational and developing environment in the activity of the elementary school teacher. On this basis there have been modeled the structure and functions of the educational and developing environment as a factor of the efficiency of the professional activity of the elementary school teacher. There have been scientifically grounded the models and various aspects of creating the educational environment of secondary and higher educational establishments. On the basis of the created system of the educational and developing environment, there has been developed a set of practical tasks for modeling the conditions and characteristics of the formation of the educational and developing environment. It has been determined that the formation of the components of educational and cognitive activity of pupils should take place in the conditions of partnership, cooperative management and intersubject relations. In the process of such interaction it is necessary to solve the tasks of the development of value orientations, creative potential of pupils and aspiration for self-realization by means of optimal selection of forms, methods and means of training interaction taking into account individual characteristics. The main value of educational and cognitive activity and its outcome consist in changes in the intellectual, moral, and personal development of pupils. Similarly, its subject consists in the process and the result of the formation of mechanisms of self-organization.

Keywords: educational and developing environment, functions and principles of modeling the educational and developing environment, components of educational and developing environment of elementary school.

Основним напрямом реформування сучасної початкової школи є перехід молодших школярів до розвивального навчання, упровадження в практику різних технологій розвивального навчання та організації освітньо-розвивального середовища (ОРС). Це зумовлює необхідність розробки теоретичних основ їх здійснення в діяльності вчителя початкової школи.

Професійна діяльність вчителя початкової школи характеризується досить високим рівнем складності, напруженості та інтенсивними міжособистісними відносинами. Вчитель організовує навчально-виховного процес, під час якого учень здобуває нові знання, відтворює соціальний досвід, культуру суспільної поведінки, самостимулювання соціальної, психічної і фізичної активності; засвоює систему ціннісних орієнтацій; набуває засобів пізнання навколишнього світу; стає здатним до спілкування з людьми, що його оточують.

Науково обґрунтовані моделі та різні аспекти створення освітнього середовища (простору) загальноосвітнього і вищого навчальних закладів досліджували українські (Н. Гонтаровська, Т. Ісаєва, О. Кіліченко, О. Смолінська, О. Федій, А. Цимбалару, О. Ярошинська) та зарубіжні (А. Бондаревська, В. Слободчиков й ін.) вчені.

Проблема моделювання ОРС у діяльності вчителя початкової школи зумовлена також розв'язанням основних суперечностей між значними дидактичними можливостями ОРС як чинника формування особистості молодшого школяра та функціональною системою його організації в діяльності вчителя початкової школи, а також ускладненням змісту і технологій професійної діяльності вчителя початкової школи та слабким забезпеченням процесу формування його компетентностей з організації освітньо-розвивального середовища.

Мета – змодельовати структуру і функції освітньо-розвивального середовища як чинника ефективності професійної діяльності вчителя початкової школи.

У широкому сенсі ОРС початкової школи можна охарактеризувати як сукупність факторів, що визначають зміст і технології навчання та розвитку особистості, соціокультурні та економічні умови, що впливають на освіту, інформаційний базис, тип міжособистісних відносин, способи взаємодії особистості з навколишнім середовищем. У вузькому значенні ОРС насамперед асоціюють з розвивальним навчанням [5].

Результати вивчення наукової літератури [2; 5; 6] дають змогу констатувати, що багато дослідників (Коваль Л., Матвієнко О., Пріма Р., Цимбалару А.) виокремлюють різні аспекти освітнього середовища, його компонентний склад, при цьому часто поза увагою залишаються питання обґрунтування структури освітнього середовища, його дидактичні, розвивальні можливості, оптимальні умови для формування навчально-пізнавальної діяльності учня в навчально-виховному процесі початкової школи. Освітнє середовище, на нашу думку, є системою, (сукупністю певних умов, елементів, засобів), яка має певну структуру.

На основі результатів аналізу наукових досліджень нами виокремлено такі структурні компоненти ОРС: просторово-предметний, психолого-дидактичний, соціально-комунікаційний та пізнавально-мотиваційний. Модель ОРС початкової школи представлена на рис. 1.1.

Розвивальний ефект кожного компонента освітнього середовища можна забезпечити лише за наявності комплексу можливостей для саморозвитку всіх суб'єктів освітнього процесу.

Отже, наше розуміння структури ОРС початкової школи побудоване на основі взаємодоповнення системи мотивів та потреб індивіда і певних властивостей зовнішнього світу, які надають чи обмежують можливості для його навчання і розвитку.

Характеризуючи сутність кожного компонента, акцентуємо особливу увагу на діяльнісній функції цих компонентів – реалізація принципу єдності навчання і розвитку шляхом оволодіння видами діяльності, необхідними для вікової соціалізації учнів (навчальна, ігрова, комунікативна, проектно-дослідницька та ін.).

Охарактеризуємо більш глибоко компоненти ОРС початкової школи.

Особливої уваги педагогів потребує організація *просторово-предметного поля* ОРС, до якого діти молодшого шкільного віку надзвичайно чутливі.

Просторово-предметний компонент ОРС – це і художньо-предметне оточення, в якому розвивається особистість, і інтер'єр навчального закладу, і виставкові експозиції, і спільні виховні заходи. Предметне оточення відіграє роль передавача інформації та стимулятора її осмислення і художнього пізнання.

У гнучкому зонуванні ОРС передбачено наявність різних просторів (зон, куточків, секторів, центрів і т. д.) Для здійснення вільного вибору предметів зони поділяють за різними видами діяльності. Зони повинні трансформуватися: залежно від освітньо-виховних завдань та індивідуальних особливостей учнів, змінюватися, доповнюватися і об'єднуватися.

Приблизний перелік зон для організації ОРС в початковій школі:

- для сюжетно-рольових і режисерських ігор (театралізована діяльність, освоєння соціальних ролей і професій та ін.);
- для пізнавальної активності (експериментування з різними матеріалами, розвиток мовлення, спостереження за природними явищами, розвиток математичних уявлень та ін.);

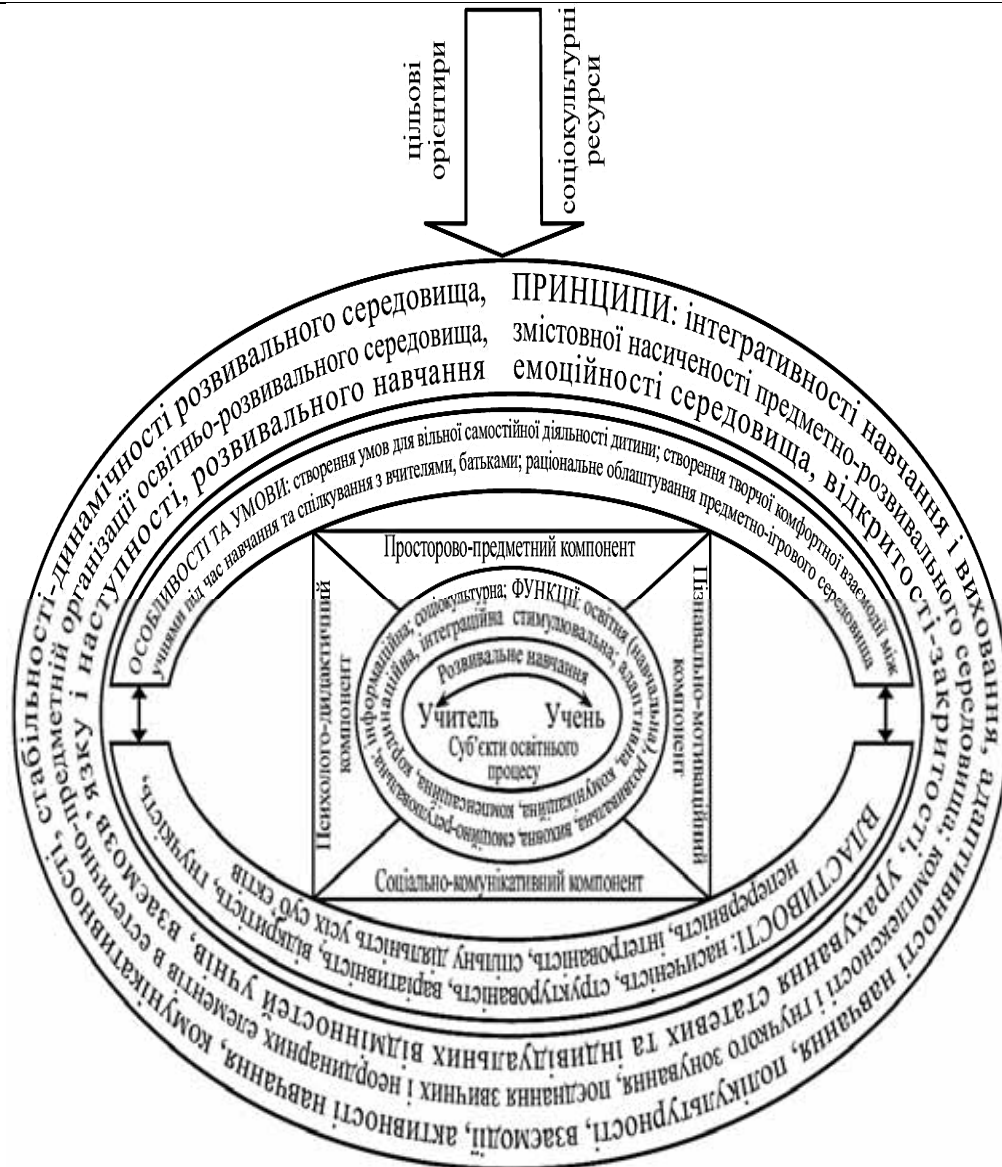

Рис. 1.1 Модель структури освітньо-розвивального середовища початкової школи

- для самостійної діяльності дітей (конструювання з різних матеріалів, художньо-продуктивна діяльність, ознайомлення з літературою, виставка дитячої творчості, центр патріотичного виховання та ін.);
- для рухової активності (спортивні ігри, змагання та ін.);
- для настільно-друкованих та розвивальних ігор (ілюстрований матеріал, дидактичні ігри та ін.);
- для експериментування і спостереження за природними явищами (експериментальні лабораторії, календар природи, центри для організації різних проектів та ін.);
- для відпочинку (усамітнення, спілкування, куточки рекреації, відпочинку та ін.).

Соціально-комунікативний компонент забезпечує розширення життєвого простору у стосунках, відображає соціальні відносини та види діяльності в учнівському чи студентському колективі. Він виявляється як засіб обміну інформацією, вироблення групових цінностей, розвиток професійно значущих намірів, соціально-ціннісних традицій, визначає спрямованість настроїв і суспільної думки.

Виокремлений компонент забезпечує вплив соціального та емоційного розвитку на міжособистісні стосунки та навчання; планування процесу навчання, що розвиває самопізнання, самоефективність, готовність до неперервної освіти; створення безпечного навчального середовища, що стимулює активну індивідуальну та групову діяльність з розвитку незалежності, взаємозалежності та позитивних стосунків з однолітками. Усе це сприяє організації ОРС та набуття інтелектуального досвіду.

Соціально-комунікативний розвиток також охоплює:

- розвиток ігрової діяльності учнів для засвоєння різних соціальних ролей. Цей напрям пов'язаний безпосередньо з притаманною для дітей молодшого шкільного віку ігровою діяльністю, а також залученням до елементарних загальноприйнятих норм і правил взаємини з однолітками і дорослими;
- формування основ безпечної поведінки в побуті, соціумі, природі;
- формування моральних уявлень про працю та практичного досвіду трудової діяльності;
- патріотичне виховання як виховання духовно-моральної особистості: формування патріотичних почуттів, любові до Батьківщини, свого народу.

Психолого-дидактичний компонент ОРС спрямований на роботу для формування навчально-пізнавальної діяльності, враховуючи концептуальні засади теорії розвивального навчання, колективні та індивідуальні прояви учнів.

Формування компонентів навчально-пізнавальної діяльності учнів має відбуватися за умов партнерства, співуправління, суб'єкт-суб'єктних відносин. У процесі такої взаємодії треба розв'язувати завдання розвитку ціннісних орієнтацій, творчого потенціалу учнів, прагнення до самореалізації; оптимального добору форм, методів і засобів навчальної взаємодії, враховуючи індивідуальні особливості. Основне значення навчально-пізнавальної діяльності, її результат – це зміни в інтелектуальному, моральному, особистісному розвитку учнів, а її предмет – процес і результат формування механізмів самоорганізації [7].

Серед основних засобів розвитку психолого-дидактичного компонента пріоритет належить навчально-розвивальним завданням, під час яких використовують інноваційні методи навчання, рольові ігри, творчі вправи, спостереження, аналіз додаткових джерел інформації та книг. Це сприяє активізації думки, уяви дитини.

Пізнавально-мотиваційний компонент пов'язаний з наявністю індивідуальної емоційної комфортності, атмосферою довіри, співпраці, співтворчості; зі знайомством з соціальним світом, спрямований на формування основних пізнавальних процесів (відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, уявлення), він є наскрізним в ОРС, оскільки формує позитивне ставлення до навчально-пізнавальної діяльності, здатність до постановки значущих цілей, наполегливість та самостійність у їх досягненні.

Засобом розвитку мотивації учнів є використання традиційних та інноваційних, а особливо інтерактивних методів навчання, проблемних ситуацій, комунікативних вправ, креативних завдань, що ними заохочують учнів, залучають до активної пізнавальної діяльності, занурюють у колективне навчальне спілкування. Отже, пізнавально-мотиваційний компонент ОРС є синтезом пізнавальних процесів, розвиненого інтелекту, волі та емоцій, що забезпечує реалізацію ідей та думок у практичній діяльності.

У структурі ОРС важливою складовою є його функції [6].

ОРС виконує основні та специфічні функції. До основних належать: освітня (навчальна), розвивальна, виховна. До специфічних функцій належать: емоційно-регулювальна; інформаційна; соціокультурна; стимулювальна; інтеграційна; адаптивна, комунікаційна, компенсаційна, координаційна.

Комунікаційна функція реалізується через організацію взаємодії суб'єктів освітнього процесу, обмін навчальною інформацією, стилі спілкування. Компенсаційна спрямована на створення комфортного мікроклімату для розвитку особистості в освітній установі, забезпечує її емоційний заряд. Інтеграційна функція забезпечує взаємодію різних видів і компонентів освітнього середовища, вироблення спільних підходів до організації ОРС. Адаптивна – сприяє покращенню адаптаційних та функціональних можливостей суб'єктів освітнього процесу, готує до навчання, забезпечує своєрідне пристосування до вимог тих, хто створює нормативні ситуації. Стимулювальна функція спрямована на формування світоглядних позицій, морально-етичних і ціннісних орієнтирів, виховання позитивних якостей учнів. Її реалізують через

взаємодію суб'єктів освітнього процесу, його зміст, загальну організацію навчання, організацію діалогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу, надання права вибору навчальних курсів, способу оцінювання знань, використання системи методів, форм, засобів навчання для підтримки стійких інтересів і мотивації до і під час навчального процесу. Інформаційну функцію реалізують через задоволення інформаційно-освітніх потреб учасників навчально-виховного процесу, які відрізняються за конкретними видами та створюють умови для інформаційного обміну. Координаційна функція ОРС дає можливості оцінювати та порівнювати результати власної діяльності з попередніми досягненнями основних суб'єктів ОРС, що сприяє формуванню вмінь здійснювати рефлексію, самоконтроль і підвищує мотивацію до організації ОРС. Соціокультурна функція ОРС виявляється у формуванні ментальності, ціннісних орієнтацій, моральних принципів соціокультурного оточення, у збереженні духовної спадщини поколінь; у ній передбачено створення умов для успішного входження в нове середовище для набуття досвіду навчально-пізнавальної діяльності.

Функції між собою взаємопов'язані та реалізуються комплексом виховних і дидактичних цілей, змістом діяльності основних суб'єктів освітнього процесу, різними технологіями навчання і виховання.

У моделі структури ОРС початкової школи важливе місце належить принципам, що регулюють його функціонування.

Результати аналізу наукової літератури [6; 7] дали змогу виокремити такі принципи організації ОРС: принцип інтегративності навчання і виховання, адаптивності навчання, полікультурності, принцип активності навчання, принцип комунікативності.

1. Принцип інтегративності навчання і виховання обумовлює єдність усіх суб'єктів освітнього процесу (учнів, педагогів, батьків, адміністрації), ураховуючи ієрархічний комплекс їхніх потреб, а саме: потреби в безпеці, повазі, самоповазі, визнанні у суспільстві, потреби в праці, суспільно-корисній діяльності, задоволенні інтересів, в естетичному оформленні навколишнього середовища, потреби вироблення самостійного світогляду, у досягненні високого рівня професійної майстерності, у самоактуалізації.

2. Принцип адаптивності навчання вимагає формування комунікативної компетентності та соціальної адаптивності учнів, а також формування передумов конкурентноздатної особистості на основі професійної компетентності педагогічного персоналу, що її формують в логіці модернізації освіти за допомогою освоєння і введення в навчальний процес сучасних технологій: проектної, модульної, особистісно-орієнтованої, інформаційно-комп'ютерної.

3. Принцип полікультурності означає встановлення толерантних відносин між учителями, учнями, батьками як особистої культурної норми, формування в учнів сприйняття, розуміння та відкритості щодо інших культур, уявлення про толерантність як готовність поважати права інших, доброзичливості, емпатії.

4. Принцип активності навчання. У ньому передбачено створення умов для перемог кожного учня і формування особистості з позитивною мотиваційною спрямованістю, установкою на успіх; організацію спільної пізнавальної проектувальної діяльності дорослих і дітей; залучення учнів до продуктивної співпраці з учителями та батьками.

5. Принцип комунікативності ґрунтується на пріоритетності взаємодії всіх учасників освітнього процесу, враховуючи різні форми спілкування, розширення діапазону взаємодії на основі проектної діяльності.

Дотримання вимог основних принципів забезпечує якісне моделювання і організацію ОРС. Окрім основних принципів, можна виокремити специфічні принципи організації ефективного функціонування ОРС, які є концептуальною основою побудови освітньо-розвивальної дидактичної системи. До цих принципів належать такі: принцип стабільності-динамічності, змістовної насиченості предметно-розвивального середовища; комплексності і гнучкого зонування, емоційності, поєднання звичних і неординарних елементів в естетично-предметній організації ОРС, відкритості-закритості, урахування статевих та індивідуальних відмінностей учнів, взаємозв'язку і наступності, розвивального навчання.

У принципі взаємодії передбачено особистісно-орієнтовану взаємодію дорослих і дітей, встановлення контакту між ними. Особистісно-орієнтована позиція педагога – партнерська. Її можна позначити як «поруч», «разом». При цьому розвивальне середовище створює умови для відповідної фізичної позиції – спілкування з дитиною на основі просторового принципу «очі в очі».

Принцип стабільності-динамічності розвивального середовища створює можливість його зміни відповідно до побажань, смаків і настроїв учнів, ураховує різні педагогічні завдання.

Принцип змістовної насиченості предметно-розвивального середовища містить засоби навчання (ураховуючи і технічні), матеріали (також і роздаткові), інвентар, ігрове, спортивне та оздоровче обладнання, що дає змогу забезпечити ігрову, пізнавальну, дослідницьку і творчу активність усіх категорій учнів, експериментів з матеріалами; рухову активність, а також розвиток великої та дрібної моторики, участь у рухливих іграх і змаганнях.

Принцип комплексності і гнучкого зонування тісно пов'язаний з попереднім принципом стабільності-динамічності і більш широко розкриває саме динамічність. Життєвий простір у початковій школі має бути таким, що можливість для побудови різних сфер активності.

Принцип емоційності середовища, індивідуальної комфортності та позитивну емоційність вимагає пробуджувати в учнів активність, створювати їм можливість виконувати різні види діяльності, отримувати радість від них. Водночас навколишнє оточення повинно мати властивості при необхідності «гасити» таку активність, давати можливість відпочивати.

Принцип поєднання звичних і неординарних елементів в естетично-предметній організації ОРС вимагає досягнути категорії естетичного, яке починається із засвоєння «Елементарних цеглинок», своєрідної мови мистецтва: краси звуків, кольорових гам, абстрактних ліній, дотепного трактування образу лаконічними графічними засобами.

Принцип відкритості-закритості можна охарактеризувати в декількох аспектах. Відкритість Природі – це організація «зелених куточків» – маленьких внутрішніх двориків з рослинами – квітами, кущами, вазонами, догляд домашніх тварин – кішок, риб, собак. Відкритість Культурі – присутність елементів справжнього «дорослого» живопису, літератури, музики.

Принцип урахування статевих та індивідуальних відмінностей дітей. У ньому передбачено побудову середовища, ураховуючи статеві відмінності, надання можливостей хлопчикам і дівчаткам виявляти свої схильності відповідно до прийнятих в суспільстві еталонів мужності і жіночності [3].

У принципі взаємозв'язку та наступності враховано своєрідність кожного етапу, де часто змінюються форма і зміст знань, а також умови їх засвоєння, цей принцип набуває діалектичного характеру зв'язку, якісно різного.

Принцип розвивального навчання характеризується акцентуванням на такій побудові навчання, коли виникає можливість керувати темпом та змістом психічного розвитку школярів, створювати умови та передумови розвитку дитини.

Усі принципи повинні спиратися на вікові можливості учнів. Таким чином, успішне формування навчально-пізнавальної діяльності учнів початкової школи можлива в умовах ОРС як особливого чинника організованого соціокультурного та педагогічного простору, у межах якого структуруються кілька взаємопов'язаних підпросторів, у яких створено найбільш сприятливі умови для розвитку і саморозвитку кожного в ньому суб'єкта.

Дотримання цих принципів під час побудови ОРС дасть змогу забезпечити його насиченість (збагачення ресурсного потенціалу), структурованість (оптимальний спосіб організації), варіативність (забезпечення індивідуальних траєкторій розвитку суб'єктів освітнього процесу), гнучкість, неперервність, інтегрованість, спільну діяльність усіх суб'єктів.

Важливим завданням дослідження є результати практичних питань організації ОРС. На основі змодельованої системи організації ОРС було розроблено комплекс практичних завдань з моделювання умов та особливостей формування ОРС. Так, для реалізації освітньо-розвивальної функції просторово-предметного та пізнавально-мотиваційного компонентів вчителі та керівники загальноосвітніх шкіл м. Тернополя № 3, № 16, № 9 створювали варіативні дизайн-проекти ОРС початкової школи, які наповнювали тематичними наборами посібників, іграшок, аудіовізуальними та інформаційними засобами навчання та виховання. Здійснювалося зонування простору трансформуванням різноманітних стендів (рубрик), які оточують дітей, залежно від освітньо-виховних завдань та індивідуальних особливостей учнів: «Як живуть у нашій школі ваші дочки і сини» («Це ми»; «Наші доручення»; «Розклад дзвінків»; «Тут я живу»; «Наші свята», «Вітаємо»; «Кращий зошит»), «Міс та містер каліграфії»; «Будиночок досягнень», «Сиди правильно», «Пиши правильно»; «Ми мандруємо»; «Етикет учня», «Календар природи»; «Група продовженого дня» і т. п.); «Державна символіка»: шануємо

народні традиції, ми талановиті, у світі цікавого; «Поради лікаря»; «Абетка безпеки» – рубрика, що містить поради та рекомендації для учнів та батьків з безпечної поведінки в різних життєвих ситуаціях; «Гра – це серйозно!» – тут батьки отримують інформацію про вікові особливості розвитку ігрової діяльності, конкретні поради щодо організації дитячих ігор удома, а також ознайомлюються з варіантами різних ігор; «Наше життя день за днем» – рубрика, у якій учитель у різних формах надає інформацію батькам про щоденне життя учнів у класі: чого навчалися, що читали, які вірші, пісні вивчали, куди ходили на екскурсію, яку дивилися виставу тощо; «Увага! Конкурс!», «Поспішайте брати участь!»; «Сімейний вернісаж» – випуски сімейних газет, результати проектної діяльності, малюнки, різноманітні вироби, виготовлені батьками разом зі своїми дітьми); «Читайлик», «Книги наші друзі» радимо прочитати (це поради читачам). Візитка класу: (емблема класу девіз («У нас немає «Ти», у нас немає «Я», «Ми єдиний клас, ми одна сім'я»)).

Для розвитку психолого-дидактичного компонента використовували розвивальні завдання, а також організовуючи навчальну діяльність, урахувати психологічні особливості учнів і коригувати свою поведінку відповідно до цілей і змісту організації освітньо-розвивального середовища:

- застосовували «ефект шуму» (участь учнів у комунікативних ситуаціях, під час яких їм дозволено рухатися по класу, спілкуватися, маніпулювати предметами, що позитивно впливає на запам'ятовування навчальної інформації, розвиток мовлення);

- дозволяти учням допускати помилки;

- застосовувати змагання у навчанні (це активізує учнів, підвищує увагу тощо);

- сприяти створенню «портфоліо» кожного учня на основі його робіт та виробів [1].

Пропонуємо назви тем розвивальних завдань, які є «умовними», оскільки на кожному занятті відбувається розвиток пізнавальних процесів комплексно (мислення, уваги, пам'яті, зорово-моторної координації, просторових уявлень), а не одного якогось процесу.

Розвивальні заняття (1–4 клас):

Вправи на розвиток умінь класифікувати предмети і слова («Допиши за аналогією», «Розділи на групи», «Намалюй за точками», «Знайди зайве слово», «Розфарбуй картинку»).

Вправи на розвиток умінь узагальнювати, аналізувати, зіставляти поняття («Знайди слово в слові», «Шифрувальник», «Повтори фігуру», «Вибери правильну відповідь», «Перетвори одні слова в інші», «Встав слово», «Допиши вірш», «З'єднай склади», «Зроби рівність вірною», «Знайди пару», «Склади слова»).

Вправи на розвиток понятійного мислення (умінь узагальнювати) («Знайди загальну назву», «З'єднай половинки слів», «Продовж ряд слів», «Допиши навпаки»).

Вправи на розвиток умінь встановлювати зв'язки між поняттями. («Встав слово за аналогією», «Слова розсипалися», «Намалюй таку ж фігуру», «Склади нові слова», «Перетворення слів», «Продовж числовий ряд», «Чарівний квадрат», «Шифрувальник», «З двох слів склади одне»).

Вправи на розвиток уваги, асоціативної пам'яті («Допиши визначення», «Проведи аналогію», «Розвивай зорову пам'ять», «Розвивай логічне мислення», «Намалюй по клітинках», «Склади пропорції», «Встав відсутнє слово», «Подвійні значення», «Тренуй увагу»).

Таким чином, на нашу думку, ОРС початкової школи – це компонент її системи, у якому передбачено організацію навчально-пізнавальної діяльності учнів відповідно до вікових особливостей в умовах урочної, позаурочної та виховної форм, забезпечує динамічну єдність компонентів і суб'єктів освітнього процесу (учень, вчитель, батьки) і системи їх відносин.

Організовуючи освітній процес, треба будувати «розвивальну міжособистісну взаємодію» суб'єктів, що опосередковує вплив на особистість відповідних стимулів, залучає її до діяльності в контексті освітнього процесу (соціально-комунікаційний компонент ОРС), організовує розвивальну діяльність суб'єктів освітнього процесу (психолого-дидактичний компонент); забезпечує вплив комплексу «розвивальних стимулів» (просторово-предметний і пізнавально-мотиваційний компоненти).

ЛІТЕРАТУРА

1. Басіна А. Методика викладання іноземної мови в початковій школі / А. Басіна. – К.: Шкільний світ, 2007. – 128 с.

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

2. Коваль Л. В. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи: технологічна складова: монографія / Л. В. Коваль. – Донецьк: Юго-Восток, 2009. – 375 с.
3. Крутий К. Освітній простір дошкільного навчального закладу: монографія: у 2 ч. Ч. 1 / К. Крутий. – К.: Освіта, 2009. – 302 с.
4. Матвієнко О. В. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до педагогічної взаємодії у навчально-виховному середовищі школи першого ступеня: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / О. В. Матвієнко. – К., 2010. – 36 с.
5. Пріма Р. М. Професійна мобільність майбутнього вчителя початкових класів: навчально-методичний посібник / Р. М. Пріма. – Луцьк: Вета, 2007. – 128 с.
6. Цимбалару А. Д. Педагогічне проектування освітнього простору в школі 1 ступеня: теорія і практика: монографія / А. Д. Цимбалару. – К.: Педагогічна думка, 2013. – 692 с.
7. Чайка В. М. Підготовка майбутнього вчителя до саморегуляції педагогічної діяльності: монографія; за ред. Г. В. Терещука / В. Чайка. – Тернопіль: ТНПУ, 2006. – 275 с.

REFERENCES

1. Basina A. Metodyka vykladannia inozemnoi movy v pochatkovii shkoli [Method of teaching foreign language in elementary school] / A. Basina. – K.: Shkilnyi svit, 2007. – 128 s.
2. Koval L. V. Profesiyna pidhotovka maibutnix uchyteliv pochatkovoї shkoly: tekhnolohichna skladova: monohrafiia [Professional training of future teachers of elementary school: technological component: monograph] / L. V. Koval. – Donetsk: Yuho-Vostok, 2009. – 375 s.
3. Krutiy K. Osvitnii prostir doshkilnoho navchalnoho zakladu [Educational space of pre-school educational institution]: monohrafiia: u 2 ch. CH. 1 / K. Krutiy. – Kyiv: Osvita, 2009. – 302 s.
4. Matviienko O. V. Teoretyko-metodychni zasady pidhotovky maibutnix uchyteliv do pedahohichnoi vzaiemodii u navchalno-vykhovnomu seredovyshchi shkoly pershoho stupenya: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenia doktora ped. nauk: spets. 13.00.04 «Teoriia ta metodyka profesinnoi osvity» [Theoretical and methodological principles of preparation of future teachers for pedagogical interaction in the educational-educational environment of the school of the first degree] / O. V. Matviienko. – Kyiv, 2010. – 36 s.
5. Prima R. M. Profesiina mobilnist maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv: navchalno-metodychnyi posibnyk [Professional Mobility of the Future Teacher of Elementary Schools: A Methodological Manual] / R. M. Prima. – Lutsk: Veta, 2007. – 128 s.
6. Tsymbalaru A. D. Pedahohichne proektuvannia osvitnoho prostoru v shkoli 1 stupennia: teoriia i praktyka: monohrafiia [Pedagogical design of educational space in the school of the 1st stage: theory and practice: monograph] / A. D. Tsymbalaru. – Kyiv: Pedahohichna dumka, 2013. – 692 s.
7. Chayka V. M. Pidhotovka maibutnoho vchytelia do samorehuliatcii pedahohichnoi diialnosti: monohrafiia [Preparation of the future teacher for self-regulation of pedagogical activity: monograph] / Volodymyr Chayka / za red. H. V. Tereshchuka. – Ternopil: TNPU, 2006. – 275 s.

Стаття надійшла в редакцію 02.09.2017 р.

УДК 378.011.3-051:796]-027.21

DOI: 10.25128/2415-3605.17.3. 6

ОКСАНА В'ЯЛА

oksnv@ukr.net

викладач,

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
м. Київ, вул. Пирогова, 9

СЕРГІЙ ПУТРОВ

sergiy_putrov@ukr.net

доктор філософських наук, доцент,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
м. Київ, вул. Пирогова, 9